

A tizedik századi kalandozó hadjáratok

● Kristó Gyula

A 10. századi magyar történelem legismertebb eseményorát azok a katonai akciók jelentik, amelyeket megszépítő kifejezéssel kalandozó vagy éppen portyázó hadjáratoknak szoktak nevezni. Bizton állítható, hogy a tőlünk nyugatra eső Európa a magyarság által számon tartott 1100 éves történetéből — talán csak az utolsó évtizedeket leszámítva — egyetlen más eseményt sem vésett be biztosabban történeti tudatába, mint éppen ezeket a hadjáratokat, amelyekben sokáig ő volt a kárvallott, végül azonban mégis győztes lett. A magyarság 1100 év alatt — anélkül, hogy ezt tudatosan tette volna — ekkor szólt bele először — és nagyon sokáig egyedüli esetként — meghatározó jelleggel az európai történelembe.

Kegyetlen vérontások?

Mik is voltak valójában a kalandozásoknak nevezett katonai akciók? Adatok sora vall arról, hogy nem a honfoglalás után kezdődtek, hanem a magyarok már előző hazáikból — Levédiából és Etelközéből — kiindulva is portyáztak. Ezek az akciók tehát nem magyarázhatók a kárpát-medencei legelőterület szeszűkülésével. Az a felfogás sem állta meg a helyét a kútfők tükrében, hogy a magyar katonai elit és a fegyveres középregiment mintegy úri passzióként vállalkozott volna ezekre a hadi kalandozásokra. Úgy tűnik, a kalandozások egy nép, az egész társadalom életmegnyilvánulását jelentették. Jellemző, hogy még a kárpát-medencei honfoglalás közepette is (utána a keleti részek elfoglalásának, de előtte a Duna-túl meghódításának), 899-ben itáliai portyára indultak a magyarok.

A nyugat-európai forrásokban ilyen megjegyzésekkel lépten-nyomon találkozunk: „Az

egész Szászországon végigszáguldozó magyarok lángra borították a városokat és a településeket, mindenütt akkora mérszárlást rendeztek, hogy szinte végpusztulással fenyegettek.” (Almási Tibor fordítása) Vagy: „Abban az időben, amikor az átkozni való magyarok perzselő tűzzel mindent elpusztítottak, az imaházat is megtámadta egy istentelen csapat, a kereszteteket, az edényeket és az összes egyházi felszerelést elrabolták.” (Blazovich László fordítása) Vagy: „Azokban a napokban a magyarok szerfelett tomboltak a tartomány egész területén: a keresztényeket fogságba vetették, az egyházakat pedig — megszenteltelenítve a szent kultuszokat — tűzzel elemésztették”. (Kordé Zoltán fordítása)

De nem volt ez másként a Balkánon sem. Egy bizánci történetíró például azt jegyezte fel, hogy a magyarok egészen Konsztantinápolyig, „a fővárosig számguldván minden thrák lelket zsákmányul ejtettek”. (Moravcsik Gyula fordítása) E tucat-számra idézhető forráshelyek kísértetiesen emlékeztetnek azokra a híradásokra, amelyeket a magyar- és lengyelországi krónikások jegyeztek fel a tatárok 13. század közepi betöréséről. Eszerint keletről jött egy vad, kegyetlen nép, amely látszólag öncélúan mindent elpusztított és mindenkit fogságba ejtett. Amikor a magyar Anonymus a 13. század elejéről tekintett vissza a 250-300 évvel korábbi kalandozásokra, maga sem tudott mást írni, mint azt: „Akkoriban a magyarok vérszívó pióca módjára örömet lelték az emberi vér ontásában.” (Veszprémy László fordítása)

A valóságban egy, zsákmány- és fogolyszerzésre „szakosodott”, erőteljesen militarizálódott társadalom életmegnyilvánulásai voltak a magyar kalandozások éppen úgy, mint korábban például a germánok, az avarok, az arabok, a szlávok, a vikingek, utóbb pedig a tatárok

hasonló megnyilvánulásai. Valamennyi nép esetében közös elem, hogy vagyoniilag már erőteljesen tagozódó, de jogilag még egységes (vagyis belső ellentétektől feszített) társadalom öltött markánsan katonai jelleget. Esetenként különböző vizsont az a mód, ahogyan az egyes népek portyáikat végrehajtották. A szlávok gyalogosan, az arabok tevéen, a vikingek vízen, a lovasnomádok — köztük a magyarok — lovon.

Lóhátról — íjjal

Miközben tehát a kalandozások, vagyis a zsákmányoló hadjáratok önmagukban nem lovasnomád sajátosságok, azok lebonyolítási körülményei mégis sajátos jelleget kölcsönöztek a lovasnomád akcióknak. Mivel lovon sokszorta gyorsabban lehet haladni, mint gyalogosan, tevéen vagy hajón, ez önmagában hordozta a lovasnomád akciók váratlanságát, hiszen a lovon ülők rövid idő alatt nagy távolságokat tudtak megtenni (a magyarok többször eljutottak portyáik során például az Atlanti-óceánig vagy a Márvány-tengerig is). Ugyanakkor a lovasnomádok félelmetes harci eszközökkel rendelkeztek, a nyíllal és az íjjal; ez a fegyver óriási pusztítást okozott, mivel 60-70 méterről pontosan lehetett vele célolni. (Nem véletlen, hogy az itáliai Modena lakói a 10. század elején akként fohászkodtak Istenhez: „A magyarok nyilaitól védelmezz meg minket!”)

A gyors helyváltoztatáson és a pusztító erejű fegyveren kívül a cselvetéses (megfutamodást színlelő, majd bekerítést alkalmazó) lovasnomád taktika is hozzájárult a magyarok kezdeti nagy sikereihez. Amint azonban Nyugat-Európa és Bizánc kiismerte őket, maguk is felkészültek ellenük, így a magyar kalandozások nyugati irányban 955-ben, a Balkán felé pedig 970-ben egy-egy nagy vereséggel véget értek.